

Enevælden i en barokdigters spejl

Jens Steen Sehesteds digte til Christian 5.

AF MARITA AKHØJ NIELSEN¹

I 1670 blev Christian 5. konge af Danmark-Norge. Han var den første danske konge, der ikke skulle vælges, for efter indførelsen af enevælden i 1660 og kongeloven i 1665 arvede han kongemagten. I 1671 blev han salvet som konge ved en prægtig ceremoni (se fig. 1).

Til pragtudfoldelsen hørte en række hyldestdigte. Blandt digterne var en gruppe, der ville fremme en ny og anderledes kunstdigtning på dansk, som kunne løfte modersmålet op på et internationalt niveau og sikre den danske litteratur en plads på linje med den latinske, græske og – nok især – den samtidige og lidt ældre tyske poesi. Den kendteste af disse barokdigtere er Thomas Kingo (1634-1703), hvis digt til lejligheden, *Hosianna* (Kingo 1939), satte en hidtil ukendt standard for poesi på dansk. Digtet vakte beundring allerede i samtiden, bl.a. hos den lidt yngre digter Jens Steen Sehested (ca. 1642-ca. 1698). Sehested var, så vidt vi ved, ikke med i hyldestkoret ved salvingen, men da arvefølgen i det danske kongehus blev sikret med fødslen af prins Frederik senere samme år, udgav han et lykønskingsdigt til kongeparret (Sehested 2011: 123-126).

Digtets adressat, anledning, forfatter og trykdato angives straks i titlen. I de første vers anslås stemningen: den angstfyldte ventetid, der afløses af fryd og dyb lettelse efter den veloverståede fødsel:

Ieg som saa mangen gang med Hiert-beklemt
Sukke
Har skildt dend Huule-luft [‘tomme luft’] og
Hikked Kluk [‘suk’] i Klukke
Har naad mit ynsk begier, thi ved jeg Kand
med mig
Vor **Danske Verden**² nu ynsk billig fryde sig.
Ieg var som fra mig selv bort-røfved og betaget
Med Tanke hid og did blev jeg Sedvanlig plaget
Endtil en Slummer-Søvn tog Sindetz Bolverk
ind
Og Siælens hvile Slot jeg saa; var Søfn død
blind.

(Sehested 2011: 123).

Her skildres først ængstelsen ved den forestående barsel – i voldsomme vendinger. Digteren har spredt den tomme luft med sine dybtføjte suk, der har været ligefrem hjertebeklemt og meget hyppige. Tilsvarende er lykken beskrevet med stærke ord. Digteren har ikke bare fået opfyldt sit ønske, nej, det er et ønske-begær, der er tilfredsstillt, og hans og den danske verdens fryd er ‘ønske-billig’, både ønsket og berettiget. Begivenheden har bragt digteren fra sig selv, bortrøvet og afskåret fra sit jeg og plaget af tankemylder, indtil han overmandes af en let søvn, en slummer-søvn, der indtager sindets bolværk, så han kan finde hvile – han ser sjælens hvile-slot – og uden blik for den ydre virkelighed falder han i en dødlignende søvn – han er søvn-død-blind.

På moderne læsere virker versene nok vildt overdrevne, på grænsen til det komiske. Men i 1671 repræsenterede de den litterære avantgarde i Danmark, ganske som Kingos *Hosianna*. Inspirationen kom fra især tyske digtere, der teoretisk og kunstnerisk havde formuleret principperne for den nye barokdigtning. Den havde som sit ideal at udtrykke og fremkalde lidenskabelige følelser. Til det formål udviklede barokdigterne en række sproglige virkemidler. Først og fremmest skabte de frapperende sproglige billeder og sammenligninger som søvnen, der indtager sindets bolværk. Desuden arbejdede de bevidst på at udvide ordforrådet, for de anså et righoldigt, nuanceret og mangefacetteret ordforråd som en forudsætning for, at digteren altid kunne finde det rammende ord og variere udtrykket. Særligt yndede var betydningstætte sammensætninger som hjerte-beklemt og søvn-død-blind.

I barokdigternes program indgik modsætninger som et middel til at understrege lidenskabeligheden. Sehesteds digt er præget af antiteser, i citatet mellem ængstelse og lykke, mellem uro og søvn.

Mens de nævnte træk præger både poesi og prosa, er metrum, dvs. fast reguleret rytme og rimstilling, karakteristisk for poesien. Der blev ligefrem udviklet en teori om den passende sammenhæng mellem me-

Fig. 1. Den 7. juni 1671 blev Christian 5. salvet i Frederiksborg Slotskirke. Maleriet af Michael van Haven (1630-1679) viser kongen på tronen i sin salvingsdragt med krone og scepter under tronhimlen, der bæres af to vildmænd, ligesom rigsvåbnet. Hermelinskåben løftes af to symbolske figurer, til venstre fromheden med oliegræn, kors, spyd og kalk, til højre retfærdigheden med vægt og fasces (knippe med stokke og økse). Fra himlen deltager engle i salvingen af den evældige monark med fanfarer, og det himmelske lys stråler ned over regenten. Foto: Kongernes Samling, Rosenborg Slot.

trum og emne. Til ophøjede begivenheder som en prinsefødsel var den heroiske aleksandriner det rette metrum, og det er naturligvis den, Sehested har valgt til sin lykønskning. Den er opbygget af strofer eller rimgrupper med hver fire vers (linjer), som rimer to og to, »Sukke« ~ »Klukke«, »mig« ~ »sig«. Første rimpar skal være tostavet, andet enstavet. Rytmisk består hvert vers af seks jamber, en tryksvag + en trykstærk stavelse. Efter tredje jambe skal der være en lille naturlig pause som i citatets første vers mellem »gang« og »med«. I de to citerede rimgrupper har Sehested for en samtidig betragtning indfriet alle formelle krav uhyre elegant.

På en afstand af 350 år er det vanskeligt at forstå, hvor revolutionerende barokpoesien var. Bedst illustreres det måske ved en modstilling med den ældre digtnings konventioner. Her var rytmen ret fri, idet de trykstærke stavelser alene var rytmisk relevante, mens antallet og fordelingen af tryksvage stavelser var underordnet. I dag er denne type digtning bedst kendt fra folkeviserne. For at demonstrere systemet er de formentlig trykstærke stavelser i det følgende citat fremhævet med halvfed skrift; efter citatet følger en let moderniseret gengivelse.

Her **tiener** en **Svend** paa **Nyborrig Huuſ**

Hand **tiener** sin **Herre** med **falsk**/

Locker hand **stolten** Frue **Mette lille**

Det **koster** hans **hvide Hals**/

(Tragica 1994: 110)

[‘Her tjener en ung mand på Nyborg slot.

Han tjener sin herre med svig.

Forfører han den stolte fru Mettelille

Det koster hans hvide hals’].

Det rytmiske mønster fremgår tydeligt, hvis man gengiver trykstærk stavelse med en udfyldt cirkel ● og tryksvag med en udfyldt ○:

○●○○●○○●

○●○○○○●

●○○○○●○○

○●○○○○●

Også holdningen til rimenes kvalitet var temmelig tolerant. Det eneste rim i den citerede strofe er »falsk« ~ »Hals«, og en sådan lighed i lyd var acceptabel i digtningen før midten af 1600-tallet. Med så rummelige krav til metrum var det ikke voldsomt krævende at digte i denne gamle stil.

Det blev det til gengæld med barokpoetikken. Nu skulle digteren ikke bare have noget på hjerte, men også kunne give det en smuk og overbevisende form.

Først og fremmest skulle rytmen reguleres, så fordelingen af trykstærke og tryksvage stavelser, versets »fødder«, fulgte faste mønstre, og rimene skulle være i strikt orden. Digtningen krævede teoretisk viden om det særlige kunstsprog og, hvad mere var, medfødt talent. Deraf fulgte rimeligt nok en særlig kunstnerisk bevidsthed og stolthed over egen formåen.

Selvom formen var vigtig for barokdigterne, var den dybest set bærer af indholdet. I Sehesteds lykønskning ved prins Frederiks fødsel gælder det fejringen af det enevældige arvekongedømme. Den indledende beskrivelse af digterens stemning leder over i en vision (Sehested 2011: 123-125): Musen fører den sovende digter hen over himmelhvælvingen, hvor han præcis på øjeblikket for prinsens fødsel møder himmellegerne i form af de antikke guder, der har givet dem navn. Hver af dem har betydning for prinsens karakter og skæbne, forklarer musen, og dermed får Sehested opstillet den nyfødtes horoskop. Meget betryggende præges det af egenskaber som tapperhed, dyd, magt, heltemod, visdom, nåde, mildhed. Digteren vækkes af »et yndig Gade-raab: | Vor **Dronning er Forløst**« (2011: 125). Efter en takkebøn til Gud følger lykønsningen til kongeparret og ønskerne for den nyfødte:

Vox op blev Naade-mild og **Danmark** en
Forstander

Tag til i Magt og Dyd blev stoer som *Alexander*
Med **Envolds Herre-Magt**, blev dine **Fædre**
lig

Frimodig, Stridbar, From, Miskund og
Naaderig

(2011: 126).

Det er enevældens herskerideologi i koncentrat: Kongen skal lede sit land med fromhed og nådig mildhed, samtidig med at han udenrigspolitisk skal hævde sin magt uden frygt for strid. Umiddelbart efter ønsket følger undersåttens løfte til spædbarnet i vuggen:

Du Hierternes *Magnet* O vugge dysfset Dukke
Naar jeg dig næfne hør skal mine Knæ sig
bukke

Mit Hierte lukkes op mit Hoved luede ned

At offre dig min pligt med Underdanighed,
(s.st.).

Ærbødighed, kærlighed og pligtfølelse præger digteren som den loyale undersåt, selvom han ikke magter at lovprise kongesønnen passende prægtigt, som han beskedent erkender. Til sidst lykønsker han kongen, og i allersidste vers fremsætter han en bøn: »Vær med

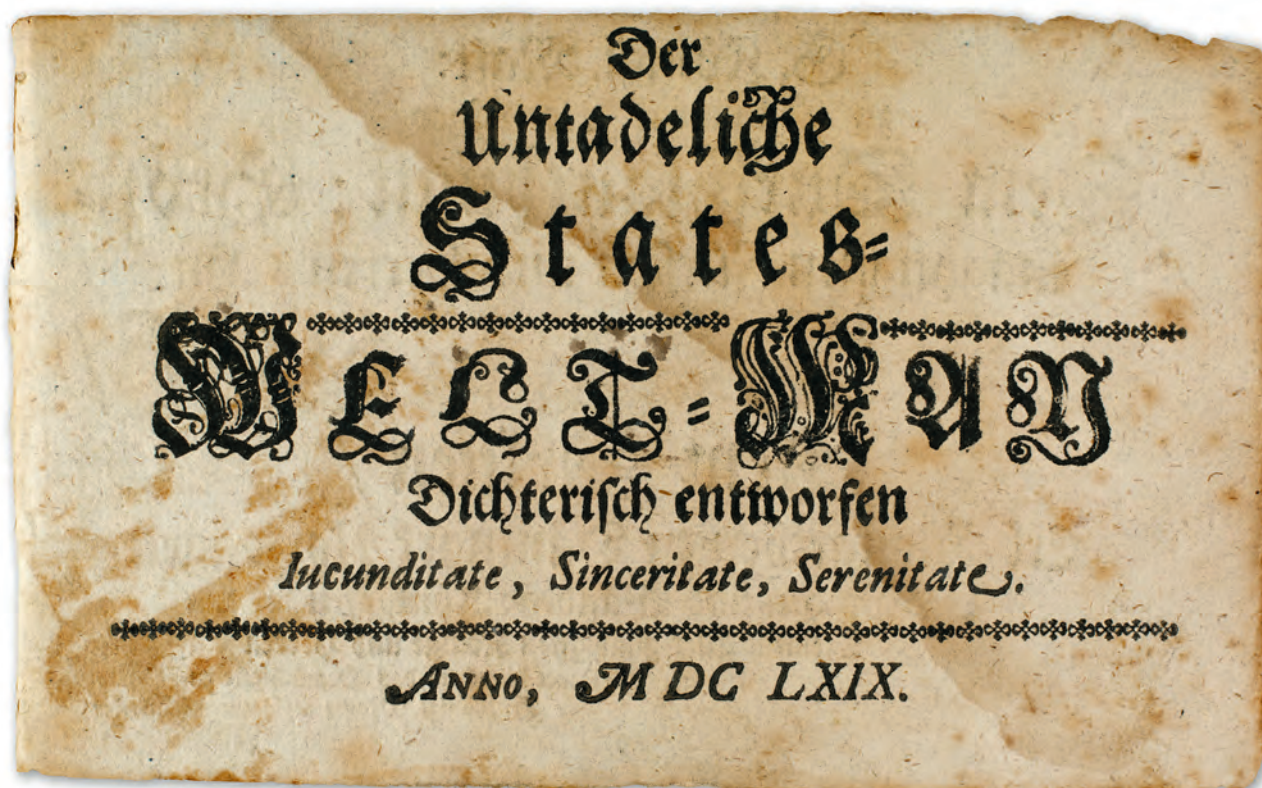

Fig. 2. Titelsiden i Jens Steen Sehesteds ældste kendte publikation. Titlen lyder “Der Untadeliche States-WELTMAN Dichterisch entworfen” [‘Den udadledige Statsverdensmand Digterisk beskrevet’]. I stedet for forfatterangivelse har Sehested indsat et latinsk ordspil på sine initialer: “*Iucunditate, Sinceritate, Serenitate*” [‘fornøjeligt, oprigtigt, fredfyldt’]. Bogen bærer udgivelsesåret 1669, men intet tryksted. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

befordring mild mod mig din Underdan« (2011: 126). En sådan ansøgning om forfremmelse virker vel støttende på en moderne læser, men den er i overensstemmelse med tidens gængse praksis og har næppe vakt mishag. I hvert fald gav kongen tre uger efter fødslen Sehested 50 rigsdaler »af ser [‘særlig’] naade« (Marquard 1918: 77).

Lykønskingsdigtet er ikke Sehesteds første værk. Det ældste digt, vi kender fra hans hånd, er et langt, ambitiøst digt om statsmandskunst på tysk, trykt i 1669 med titlen *Der Untadeliche States-Welt-Man* (Sehested 2011: 15-45, fig. 2).

Digtet er stilet til Frederik 3. I sin kerne er det en uopfordret ansøgning om en ansættelse i kongens tjeneste, uden at Sehested specificerer, hvad han har i tankerne. Til gengæld demonstrerer værket forfatterens viden, begavelse og erfaring fra en international militærkarriere. Måske har værket haft den ønskede effekt. I hvert fald er Sehested den 1/5 1669 opført som kvartermester i rostjenesten i et kompagni på Fyn (Hirsch 1888-1907 X: 335). Det vil sige, at han var underordnet officer, tilknyttet forplejningstjene-

sten ved den del af kavalleriet, der blev finansieret af adelen. Inden for kort tid havde han placeret sig selv i det danske samfund både som officer og som digter, en yderst sjælden kombination, som gang på gang fremhæves af hans samtidige og ham selv.

Vi ved næsten intet om Sehesteds liv før 1669 (se om hans biografi Blomberg 1950, Keld & Akhøj Nielsen 2011: 12-22). Det står dog fast, at hans far var den berømte statsmand Hannibal Sehested (1609-1666), som vedgik faderskabet, selvom sønnen var født uden for ægteskab (se nærmere Christensen 2019). Hans fødselsår ligger sandsynligvis i årene kort før 1642, hvor faderen blev gift med en datter af Christian 4. og Kirsten Munk; efter brylluppet havde Hannibal næppe vedkendt sig faderskabet. I ægteskabet fik han en datter, som blev godt gift, med den første grev Wedell af Wedellsborg, og tog sig omsorgsfuldt af sin halvbror. Om Jens Steens opvækst er vi helt uvidende, og der er ikke bevaret noget portræt af ham. Af hans digte fremgår det, at han har gjort militærkarriere udenlands, og han behersker nederlandsk og tysk godt nok til at skrive digte på de to sprog.

Ansættelsen ved rostjenesten blev ikke langvarig.

Allerede i sommeren 1670 eller 1671 forfattede han en lang bønsskrivelse til Christian 5., hvor han anmodede om genansættelse. Skriftet, der er et af hans hovedværker, er kendt under titlen »Kiøbenhavnfs Mis-Trøstige Dog villige Fangers Ynkkelige Klage-maal« (Sehested 2011: 196-217).

I modsætning til statsmandsdigtet blev Københavnsdigtet ikke trykt i Sehesteds levetid, selvom begge værker har kongelig adressat og samme hensigt. Forskelsbehandlingen afspejler, at der i datiden var en art dobbelt offentlighed: Noget blev trykt, andet cirkulerede i afskrifter. Tryk henvendte sig principielt til alle, der kunne læse, og som kunne og ville betale. Til gengæld forudsatte trykningen, at produktionen blev finansieret. Hvis det ikke lykkedes for en digter

Fig. 3. Hovedparten af Jens Steen Sehesteds digte er udelukkende bevaret i håndskrift, ikke i tryk. Det Kongelige Bibliotek ejer en stor samling håndskrifter med digte fra 1600-tallet, bl.a. Sehesteds. Nogle af disse manuskripter består i enkelte løse blade, andre er digre folianter i solide bind. Foto: Marita Akhøj Nielsen.

at formå en mæcen til at yde økonomisk støtte, måtte han selv betale omkostningerne, medmindre en trykker viste sig villig til at sætte penge i sagen. Foruden økonomien kunne den årvågne censur – og den ikke mindre påpasselige selvcensur – stille sig hindrende i vejen for trykningen. Det er baggrunden for, at talrige værker blev udbredt i afskrifter. Mange er bevaret, og Det Kongelige Bibliotek har en omfattende samling håndskrifter med digte fra 1600-tallet, lige fra ydmyge løbblade til tykke, læderindbundne folianter (fig. 3). Af Sehesteds 62 bevarede digte blev kun 21 trykt i hans levetid, mens resten kendes i afskrift eller – i fem tilfælde – egenhændig original. Af de digte, Sehested selv publicerede, er tre rettet til monarken, og det samme gælder syv af de i samtiden utrykte, altså en markant, men ikke dominerende andel.

Københavnsdigtet er overleveret i flere afskrifter, hvoraf én er så smukt udført, at man måske tør anse den for selve den bog, der blev overgivet til majestæten (jf. Holstein Rathlou 1914: 162; fig. 4).

Værket indledes med en direkte henvendelse til kongen, som benævnes »Stormæchtigste Arfve Konge Allernaadigste Herre« (Sehested 2011: 196). Dobbelt-heden er karakteristisk: Christian 5. er for Sehested på én gang monarken med enorm magt og den nådige herre. Den sidste titulatur tages straks op igen i henvendelsen til kongen, der tidligere har bevist Sehested sin velvilje, som det for en sikkerheds skyld bringes i erindring. Der etableres altså et tæt bånd mellem majestæten og hans undersåt, hvorefter kongen sammenlignes med solen, som lader sine stråler dale »saa vel paa de nederste Buske og uværdige Riis [‘krat’], som paa de Høyeste Træ-Toppe« og derved sørger for, at alle vækster beholder deres nødvendige »Grødesaft« (s.st.). Billedet hæver majestæten op på et overmenneskeligt plan, men ikke fjernere, end at digteren udtrykker sin vished om, at kongen vil hjælpe netop ham. Majestæten forfremmer nemlig »alle **Bloed, Moed, Dyd-ædle** og **Kunst** Elskere« (2011: 197). Med det meget komprimerede udtryk vil Sehested formentlig sammenfatte sine militære og poetiske fortjenester. Derefter afslører han sit presserende problem: Uden penge er selv de bedste dømt til undergang. Pengenes magt skildres indgående med sammenbidt bitterhed. Men digteren nærer urokkelig tillid til kongens retfærdige styre, som det programmatisk udtrykkes i en lang, kompliceret ytring (der gengives let moderniseret efter citatet):

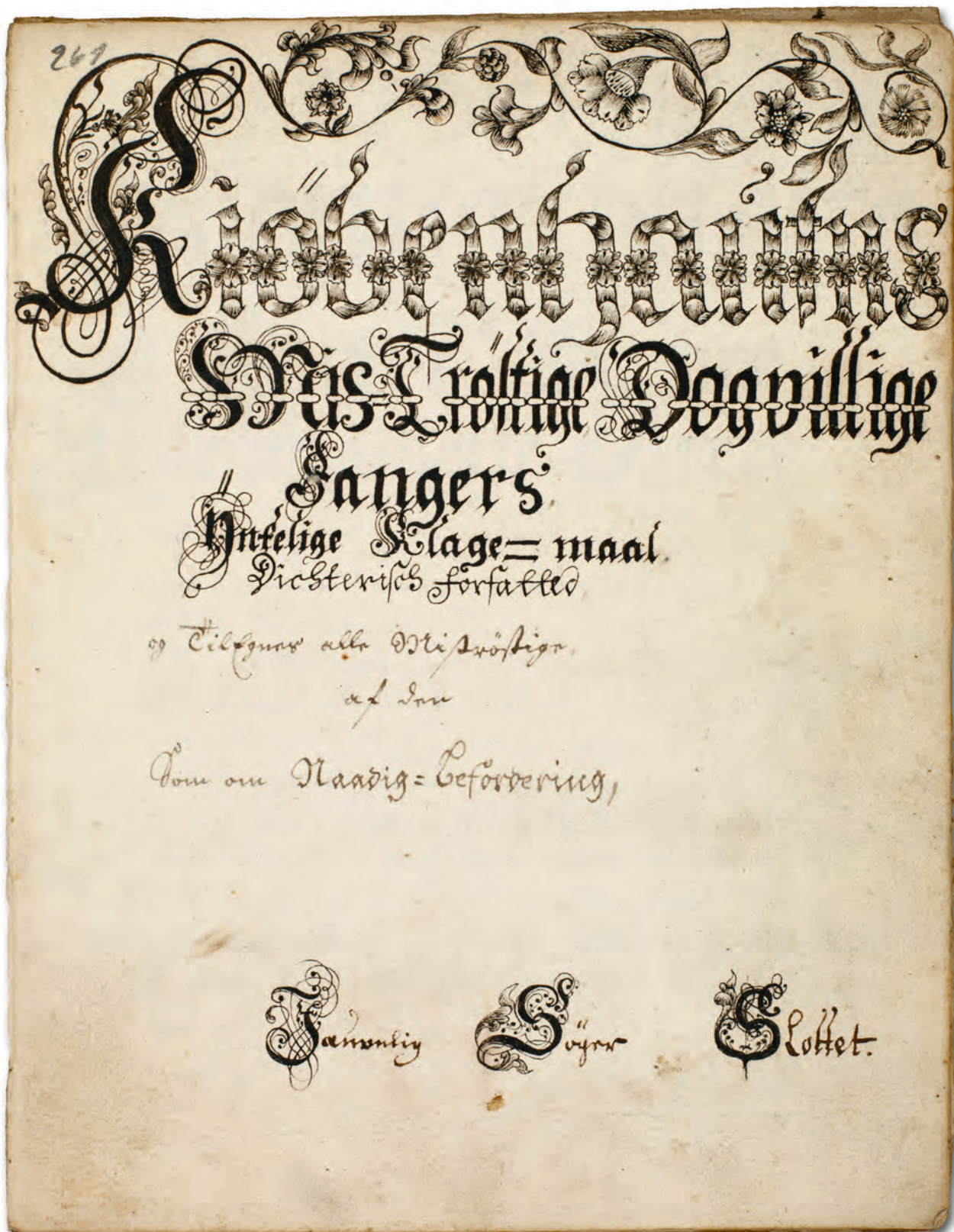

Fig. 4. Den kalligraferede titelside i det bedste håndskrift af Jens Steen Sehesteds største supplikationsskrivelse til Christian 5. fra 1670 eller 1671. Teksten lyder "Kiøbenhavns Mis-Trøstige Dog villige Fangers Ynkelige Klage= maal. Dichterisch Forfatted, og TilEgnes alle Mistrøstige af den Som om Naadig-Befordring, Iauvnlig Søger Slottet." Den afsluttende omskrivning af forfatterens navn er et ordspil på hans initialer. Rostgaard 261 kvart s. 1. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Thj Ieg ved sikker nok om skønd **verdens-Guder, Stoermæchtigste Regenter Lovf-Stiftere og Salfvede af Herren** ofver deres underdaner ald **Macht og Velde** er meddeleet, at der for den aller-ringeste undersatt – ikke uden Brødeskyld under trykkes, men Langd mer' Effter Stands-æfvne, Troeskabs-Lydighed, underdanig og plicht skyldigste for Tieneste, **allernaadigst** op høyes, for fremmes og Lønnes (2011: 199).

[‘For jeg ved med sikkerhed, at selvom verdens guder, stormægtigste regenter, lovstiftere og Herrens salvede har fået tildelt al magt og vælde over deres undersætter, så undertrykkes den allerringeste undersåt ikke uden egen skyld. Tværtimod ophøjes, forfremmes og lønnes han allernådigst efter sin stands evne, sin troskabs lydighed, sin underdanige og pligtskyldigste for-tjeneste’].

Denne passus har næsten karakter af en undersåts trosbekendelse til den enevældige hersker. I den tunge prosa udtrykkes her væsentlige træk i enevældens ideologi.

Hele indledningen er formuleret i prosaafsnit, der brydes af kortere og længere digte, hvor digteren skildrer sin situation og sine følelser. De vekslende stemninger og emner kommer til udtryk i de forskellige versemål, Sehested har valgt: aleksandrinerstrofer, et lille digt med slagkraftige kortvers og en sonet – sonetten defineret som et digt på 14 vers med hver seks jamber og med kompliceret rimstilling (a-b-b-a-a-b-b-a-c-c-d-e-d-e). Den formelle variationsrigdom demonstrerer Sehesteds suveræne beherskelse af barokstilen i hele dens bredde, både i poesi og prosa, og sin lærdom får han dokumenteret med kildehenvisninger og latinske citater. Indledningen slutter med en for-sikring om hans livslange loyalitet over for kongen.

Fig. 5. Prospekt af København 1670, set fra Christianshavn. Originalen måler 42×55,9 cm. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

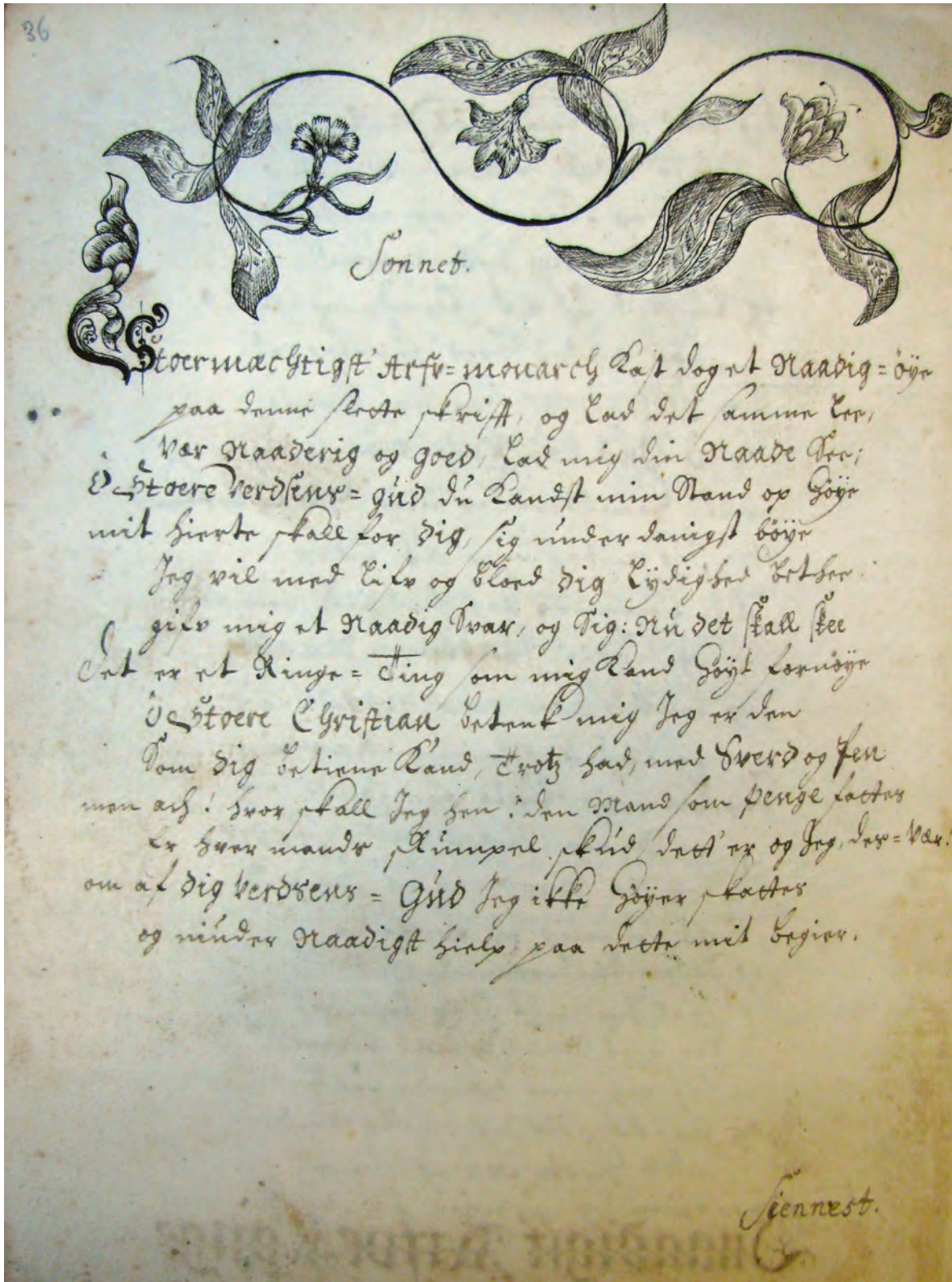

Fig. 6. Den afsluttende supplikation i Jens Steen Sehesteds “Kiøbenhavnns Mis-Trøstige Dog villige Fangers Ynkkelige Klage-maal”, udformet som et digt, der elegant lever op til barokpoetikens krav. Overskriften, “Sonnet”, er den tekniske betegnelse for et digt på 14 vers med kompliceret rimstilling. Som underskrift har Sehested benyttet et anagram af sine fornavne, “Siennest”, der optræder i flere af hans værker. Anagrammets betydning er ikke ganske klar, men det er formodentlig et ordspil på det franske “je nais” [‘jeg fødes’], nemlig som digter. At poeter fødes, er en central forestilling i barokpoetikken. Rostgaard 261 kvart s. 36. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Hoveddigtet er karakteriseret i titlen på hele skriftet: Her møder vi digterjæg'et som en arbejdsløs underofficer, forarmet og forgældet, sulten og tørstig. Han er vitterlig fange – ikke i banal forstand, men som følge af sit ambivalente forhold til storbyen. Alle fornødenheder er så dyre i København, at det er ved at tage livet af ham, men samtidig er han dybt fascineret af det brogede liv, der udspiller sig i den myldrende by (se fig. 5). Digtet afspejler hans mange skiftende indtryk fra flanørtilværelsen i ganske korte vers, der rapt levendegør den ene situation efter den anden og præcist spidder de komplekse sociale relationer mellem indbyggerne, som nok lever tæt op ad hinanden, men i skarpt adskilte sfærer.

Midt i residensstaden, ved tøjhuset og på ridebanen, møder han majestæten selv:

Tit stutzer ['standser'] Ieg for **Tyghuus-Port**
 når Ieg den Glæde hører,
 at vores-**Stoere Christian**
 med **Stykkerne** ['kanonerne'] vil Skiude
 Did Gaar Ieg som en underdahn
 En **Naadig**-Blik at niude
 Ieg Bukker mig til Iorden ned
 mit Troe fast' hierte Sukker
 med plicht i underdanighed
 for **Kongen** Ieg mig Bukker.
 Strax rører mig en **Naade-Straal**
 Ieg ynsker 1000 Lifve!
 Som Ieg moed fiendens Skud og Stall ['stål']
 for **Kongen** Kund' op gifve.
 Titt maa Ieg med for undring see
 hvor **Kongen** Hesten vender
 mit hierte Stikker i at Lee
 naar **hand** Till Ringen Render ['rider']
 Tit maa den Cirkel-Trinde plett,
 et Mester-Skud annamme ['modtage'];
 thj **Kongen** Skiuder vist og Rett
 hand ved sit Maal at ramme
 (2011: 203).

Det billede, Sehested her giver af Christian 5., er sammensat. Den enevældige konge er kraftfuld i sine fysiske udfoldelser, der alle er led i en militær træning til kamp og krig. Samtidig er han nådig og opmærksom på en trofast undersåt som Sehested, der begejstret vil give sit liv for kongen som soldat. For at opnå en ansættelse har han da også opsøgt »de-**Stoere-Rigens-Mænd** | med deres **Blanke-Stierner**«, som har lovet at tage sig af hans sag, men de har ikke holdt ord (2011: 205). Han har da kun monarken selv at håbe

på. Digtet ender med en opregning af Sehesteds militære erfaringer og kompetencer, før han banker på kongens »**Naade-Dør**« og endnu en gang bønfalder ham om en ansættelse (2011: 216).

Med bønnen til kongen ender hoveddigtet, men ikke værket. Det afrundes af en sonet (fig. 6), som er rettet til majestæten og fremfører den egentlige anledning til hele værket, bønnen om på ny at blive ansat i kongens tjeneste:

Stoermæchtigst' Arfv-monarch Kast dog et
Naadig-øye
 paa denne slette ['fordringsløse'] skriff, og
 Lad det samme Lee,
 vær **Naaderig** og **Goed**, Lad mig din **Naade**
 See;
O Stoere Verdsens-Gud du Kandst min Stand op
 Høye
 [...] **ô Stoere Christian**, Betenk mig Ieg er den
 Som **dig** Betiene ['tjene'] Kand, Trotz had,
 med **Sverd** og **Pen**
 (2011: 217).

Tiltalen til kongen som verdens Gud betegner den yderste grænse for, hvor højt monarken kunne værdsættes i en kristen stat. Majestæten er – næsten – Gud, men han regerer dog kun over »verden«, den prægnante term for alt forgængeligt, der er underlagt synd og død, i modsætning til evigheden eller himlen, hvor alene den transcendent Gud råder. Over for den stormægtige – men ikke almægtige – arvemonark fremhæver Sehested med selvbevidsthed sit dobbelte talent som officer og digter. Han var vitterlig noget særligt med sin unikke januskarakter af militær dræber og kunstnerisk skaber.

Man må tro, at Christian 5. har gouteret dette komplekse værk – måske særligt det charmerende hoveddigt, der i høj grad har sikret Sehesteds popularitet i en fjern eftertid. I hvert fald blev han igen ansat i hæren. Hans storhedstid, socialt og økonomisk, var Den Skånske Krig. I løbet af de fire år, den varede, fra august 1675 til september 1679, avancerede han støt og endte som oberstløjtnant. Der er bevaret nogle embedsskrivelser fra hans hånd, som viser, at han hovedsagelig var beskæftiget med at organisere udvekslingen af fanger med svenskerne.

Under krigen blev han optaget i adelstanden ved et legitimationsbrev af 11/5 1676 (fig. 7). Han havde arbej-

Fig. 7. Beviset for Jens Steen Sehesteds optagelse i adelstanden, hans legitimationsbrev af 11/5 1676 med Christian 5.s segl og egenhændige underskrift. Hans våben er Sehestedslægtens, men det gule felt, der går skråt hen over våbenskjoldet, er den såkaldte bastardbjælke, som betegner hans fødsel uden for ægteskab. Brevet er på pergament og måler 44,5 × 63,5 cm og tilhører Landsarkivet for Nørrejylland. Arkivsignatur: Pr Jens Steen Sehested, pergament. Foto: Landsarkivet for Nørrejylland.

det ihærdigt på sin ophøjelse, sandsynligvis fordi han ønskede at gifte sig med den unge adelskvinde Mette Sophie Parsberg (1655-ca. 1710). Økonomisk var hun ikke noget særlig godt parti; efter sin fars død boede hun sammen sin mor på det lille midtfynske gods Selleberg. Men Sehested var alvorligt forelsket, som han skildrer det i et par indtagende kærlighedsdigte til Mette Sophie (Sehested 2011: 270f og 295-298) og i en triumferende besyngelse af deres forening (2011: 219). De blev viet i marts 1679 af en af digtervennerne: »Copulationen [’vielsen’] forrettede Bispem Thomas Kingo« (Bircherod 1846: 197).

Allerede et halvt år efter brylluppet sluttede krigen, og sammen med mange andre militærfolk blev Sehested afskediget. Han skulle så ernære sig som godsejer på Fyn, og det gik slet ikke (se nærmere Blomberg 1950). Godset var lille, Fyn var stadig forarmet efter Karl Gustav-krigene 1657-1660, og der var hårde vintre med misvækst, hvor bønderne måtte leve

af såsæden. Dertil kom hyppige familieførøgelser: Ti børn fik han og Mette Sophie, og flere døde som små.

Til alt held havde Sehested en lille pension fra militærtiden. Alligevel måtte han gang på gang skrive supplikationer til kongen, bønner om forlængelse af pensionen, om henstand med skatter og eftergivelse af bøder, som han blev idømt i de retssager, han efterhånden fik viklet sig ind i. Fire af supplikationerne er delvist udformet som digte, her en skrivelse fra 1690 (fig. 8):

Stormægtigste Arfve Konge, Allernaadigste Herre

Kand Veemods hierte-sukkk' et **Konge-Hierte** røre?

som **Gud** barmhiertig er: miskundig att Bønhøre;

Stormagtigste Arvs Konge,
Allermandigste Serre

Kand Veemodt Hierte = Sukk' et Konge-Hierte røre?
Om Gud barmhertig er: miskundig at bænfoere;
Da Du alre jeg med Bøn i Andetandigbed,
i store Norden: gud for Naadens Trodne ind.
i Krone-Salved Belt, Ja! tomme Rigers Fader,
Dyd-dyrkend' Arvs monars og alle Lastrer Sader,
Sejr-salig Triumphant, pris-værdig Christian
Erind om Naaben Rungt, og fere dit Andetand.

Om ind allemandigste tillagde vordt pen-
sion Længe at Erfode, allemandigste
Bønl' ansøger, og lise-tid Lovlinne

Jens Konge Majtt: in allermand: Perre

allermundigste og taknemligste
Rungt

Perre Steen Sehested

Fig. 8. Jens Steen Sehesteds supplikationsskrivelse med digtet "Kand veemods hierte-sukk' et Konge-Hierte røre". Skrivelsen er overleveret i egenhændig original på Rigsarkivet, Krigskollegiet, Krigskancelliet. Indkomne sager 1679-1699. Oktober 1690-december 1690. Nr. 431. Foto: Marita Akhøj Nielsen.

Da Knæler jeg med Bøn i underdanighed,
 ô **Store Norden-gud** for **Naadens-Trohne** ned.
 ô **Krone-Salved Helt**, Ia! tvende **Rigers Fader**,
Dyd-dyrkend' Arfv-monarch og alle Lasters
Hader,
Seyr-salig Triumphant, pris-værdig **Christian**
 Benaad en Vaaben Knegt, og hielp **din**
 underdahn.

som dend allernaadigst tillagde 200
 rxdlr pension Længer att Beholde,
 allerunderdanigst Bønl. ansøger, og livs-tid
 forbliver Eders Kongl. Maytt: min allernaad:
 Herris allerunderdanigste og taknemligste
 Knecht
ISteenshêstedtmppr. ['J. Steen Sehested med egen
 hånd']
 (Sehested 2011: 236).

I udformningen af skrivelsens adressat udtrykkes monarkens dobbeltkarakter af magtfuld hersker og omsorgsfuld herre – et træk, vi har mødt igen og igen i Sehesteds kongedigte, ligesom tanken er et led i enevældens ideologi. Selve bønneren er formet som et digt. Digteren spørger i de to første vers, tilsyneladende lidt forsigtigt, om hans hjertesuk kan bevæge kongens hjerte til at bønne ham, ligesom Gud er barmhjertig. De to vers sammenfører i en elegant dobbeltbevægelse først digterens og kongens hjerter, dernæst Guds og kongens barmhjertighed/miskundhed. Digteren forventer et positivt svar på sit retoriske spørgsmål og vil derfor underdanigt fremsætte sin bøn. Hvad den konkret går ud på, fortæller digtet ikke, for poesien bevæger sig i en ophøjet sfære, hvor verdens realiteter ikke ekspliciteres. Derimod anråbes monarken med pompøse omskrivelser af hans virke: Nordens Gud, (krigs)helt, fader for dobbeltmonarkiet Danmark-Norge, moralsk uangribelig regent, sejrherre. Digtet slutter med at omtale supplikanten, og det leder over til et prosaafsnit, hvor den konkrete bøn endelig fremsættes, sågar med angivelse af det ansøgte beløb. Sehested forsikrer endelig om sin livslange loyalitet.

Bønnskrivelsen er en gennemarbejdet og elegant udformning af periodens konventioner for supplikationskrivelser. Fuldt fortjent ud fra en æstetisk betragtning opnåede Sehested, hvad han bad om.

Den eneste side af godsejerlivet, Sehested virkelig holdt af, var jagten. Derfor var det en katastrofe, også økonomisk, da jagttretighederne for mindre godser blev indskrænket i 1688. Hans bøn til den jagtglade

Christian 5. om at beholde de hidtidige rettigheder er udformet som et langt digt om jægerens lykke og hans egen sorg over at være spærret inde i sit hjem:

Ieg er som fra mig sielv når andre Dagen ender
 med **Iagt** og **Skytterj**; **lyksalig Tids** fordriv,
 mit Levnets *Element*: hvor over jeg Bekiender,
 att stilhed er min død, jeg er alt tong og Stiv.
 her er des Ver! hos mig kun lidet gott att hente,
 en hare og en fugl der med er dett Bestilt:
 Goeds Kiøbe Kand jeg ej thj Ieg maa giæld for-
rente,
Lands-fader gifv ditt Brev som et
Benaadings-Skilt!

[...]
 Drik, sverm og sølerj, spill, dobbel ['hasard']
 natte-sæde
 en helbreds *pestilentz* før stilheds levnet till.
 Iagt er en *medicin*, min leve-lyst og glæde,
 mit Iordisk *paradis*, Ieg hader drik og spill,
 (Sehested 2011: 233f).

Digtets indledende vers, som er udeladt her, indeholder de konventionelle lovprisninger af monarken og forsikringer om Sehesteds underdanige troskab. Derimod anslår beskrivelsen af jagten en fortrolighed, som stikker dybere end konventionen og antyder et fællesskab mellem to jagtkammerater om den fælles lidenskab. Øjensynlig har Christian 5. fundet denne forsigtige fortrolighed acceptabel: Sehested fik allernådigst lov at beholde sit store jagtområde.

I 1693 må de to have været på jagt sammen, for majestæten fik blik for Sehesteds prægtige jagthund Skyt. Og hvad gør en fattig undersåt? Han forærer da kongen sin elskede hund! Desværre kender vi ikke monarkens reaktion på denne gave, hundeejerens ultimative offer. Men at Skyt var kongen værdig, fremgår af det skudsmål, digteren gav sin hund med på vejen:

Din Troskab visde sig, fra først din Ungdom
 Kiendte ['lærte']
 At springe over Kiep, og den igien at hendte,
 Med anden Lærdom meer og Skoles Hierne-
 Brud,
 Om skønt din laadne Peltz saae Klat og
 plusked ud.
 (Sehested 2011: 241).

Digtet til hunden indeholder ikke nogen direkte bøn til kongen, men Sehested fremhæver kontrasten mellem dens hidtidige meget beskedne kår og dens lykkelige forfremmelse:

Fig. 9. I sin fortvivelse over ikke at få foretræde for monarken retter jeg'et i Jens Steen Sehesteds digt "Sylvanders Afskeed fra Kiøbenhafn" sin bøn til statuen af kongen. Statuen er udført af A. C. Lamoureux († 1692) og blev i 1688 opstillet som samlende centrum for det nyanlagte Kongens Torv. Siden er pladsen, det nuværende Kongens Nytorv, blevet ændret flere gange og statuen erstattet en afstøbning. De ældste afbildninger af statuen er i så lille målestok, at ingen detaljer kan skelnes, og derfor gengives her en senere tegning, som er tillagt C.W. Eckersberg (1783- 1853). Originalen måler 24,3 ×19 cm. Foto: Københavns Museum.

Dog see! det var ey nok at paa een Greve:
Ney. Lykken vilde dig med Høyer Held bebreve:
Thi staar du nu med Lyst ved Arv-Monarchens
Bord,
Og hører paa saa mangt et naadigt Konge-
Ord.

Det slaar os andre Feil. O meer end Gunstig
Lykke,

Der saa ophøyed dig fra Ungdoms Staader-
Krykke [‘tiggerstav’]!
Du tiente mig tilforn, og frygted for min Tru
[‘trussel’];
Men see! nu tiener vi en Herre begge Tu
[‘to’].

Ieg sukker inderlig med Hiertets Ønske-Tanker,
Du nyder uden Sorg den Krææs, som daglig
vanker,

Og følger Kongen selv, som Lykkens Kiæle-
Deg,

Du est, hvad det angaar, meer Lykkelig end
jeg.

(2011: 242).

Sehesteds deroute blev stadig dybere. I 1694 blev han dømt for at have drevet jagt på andres jorder. Endnu en gang forsøgte han at formilde kongen med et digt, »*Sylvanders* Afskeed fra Kiøbenhafn« fra 1695. Det er hans andet københavnsdigt, i en helt anden stemning og stil end det første. Digteren beskriver, hvordan han er draget fra sit landlige hjem – *Sylvander* betyder skovmand – til residensstaden for at få foretræde for kongen. Han standses af emsige embedsmænd og fremsætter i stedet sin bøn for statuen af monarken på kongens nye torv (fig. 9):

Ieg gaar fra Huus og Hiem og er en Friheds
Fange,
Imellem Haab og Tvifl Benaading at erlange
[‘opnå’],
Monarchen vil mig vel, Dog seer jeg hindrings
Drift,
Hvorfor jeg ytrer mig endnu med dette
Skrift.

Ieg finder ingen Trøst paa det, som jeg begierer,
Hvad Raad? før jeg mig selv bekymmerlig
fortærer

Og segner i min Grav, da gaar jeg heller hen
Til Steen *Metall* og Ertz [‘malm’], Gud er jo
alles ven.

Guds Frygt, Retfærdighed er Arv *Monarchens*
Smykke,

Der ved formoder jeg, at naae min Haabnings
Lykke,
Gud, som har Konger sat, Gav Myndighed
og Magt,
Og mig forhindres nu ved **Loven** fælleds
Iagt.

Ieg gaar til Kongens Torv *Copien* at beskue
Af vores Nordens Helt, mit Hierte staaer i Lue
Og brender inderlig, for Nordens Naade-
Gud,

Omskiønt at jeg for Ertz saaledes brister ud:
Afbilled *Christian!* Ak! Kunde Du Kun høre,
Hvorledes jeg for Dig mit Bønne-suk vil føre,
Da bar mig ingen Tvifl, du jo bevegede Dig
Og saae i Naade need til mig, der væner
[‘klager’] sig.

(Sehested 2011: 245).

Ideologien er klar: Monarken er Guds stedfortræder på Jorden, den nådige konge, som vil frelse sin tro tjener. Enevældens styrke ligger i det nære forhold mellem majestæten og hans loyale undersåt. Det er lagene mellem monarken og ham selv, der ødelægger Sehested. De hindrer hans adgang til kongen, de har klaget over hans jagt, og nu er han berøvet sin sidste lyst:

Mit Gods er mig en Pest, nu Herligheden borte,
Dend Ædle Iage-Lyst, mit Liv vil sig forkorte,
Ieg Kryber i mig selv og lukker Mig i Mig,
Naar Andre fælleds fri med Iagt forlyster Sig.
(2011: 246).

Manden er tydeligvis ramt af en depression, og han beskriver den ultrakort, rammende og elegant: »Ieg Kryber i mig selv og lukker Mig i Mig.« Men inden han tager den tunge vej hjem, har han en sidste triumf:

Priisværdig *Monument!* vor Arv-Monarches Billed
Du est ved Mester-haand for Effter-verden
stilled,
Endnu har ingen Dig for Ævigheden sat
Ved Pennens værdighed, ved *Danmarchs*
Naade-skat
(s.st.).

Det er barokdigterens bevidsthed om, at han ved sin kunst kan forevige, hvad han besynger. Som en afskedsgestus over for kongen slutter han digtet med en formfuldendt fortolkning af statuen, del for del.

Fig. 10. Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs videnskabelige udgave af Jens Steen Sehesteds digtning fra 2011 (Sehested 2011, Keld & Akhøj Nielsen 2011). Foto: Ida Balslev-Olesen.

Denne gang var hans bøn forgæves, måske nåede den slet ikke frem til Christian 5. I hvert fald solgte han kort efter sit gods og døde i dyb fattigdom. Hans dødsdato er ikke kendt, men må ligge i december 1697 eller januar 1698.

Til gengæld fik han ret i, at hans poesi var »for Ævigheden«. Posthumt, i 2011, opnåede han den definitive kanonisering med Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs tobindsudgave af hans digtning (fig. 10).

Litteratur

- Bircherod, Jens: Christian Molbech (udg.): *Uddrag af Biskop Iens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger for Aarene 1658-1708*, København: Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1846.
- Blomberg, Aage Fasmer: »Jens Steen Sehested. Digteren – Officeren – Godsejeren«, i *Fynske Aarbøger*, Odense 1950.
- Christensen, Lars: *Hannibal Sehested. Krig, magtkamp og enevælde i 1600-tallet*, København: Kristeligt Dagblads Forlag 2019.
- Hirsch, J.C.W. og Kay: »Fortegnelse over danske og norske Officerer med Flere fra 1648-1814« (Ny Kongelig Samling 1586 folio) 1888-1907.
- Holstein Rathlou, V.J. von (udg.): *DELICIARVM MANIPVLVS DANICARVM Det er Dansk Renaissance Digtning*, København: Gyldendal 1914.
- Keld, Jens & Marita Akhøj Nielsen: *Jens Steen Sehesteds digtning 2. Kommentar*, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2011.
- Kingo, Thomas: *Hosianna/ Eller: Aller-underdanigste og Allerydmygeligste Hierte-Lyk-ynske ... 1671*, i Hans Brix, Paul Diderichsen, F.J. Billeskov Jansen (udg.): *Thomas Kingo. Samlede Skrifter II*, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 1939. Genoptryk 1975, pp. 1-9.
- Marquard, Emil (udg.): *Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s Tid*, København: Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie 1918.
- Sehested, Jens Steen: Jens Keld & Marita Akhøj Nielsen (udg.): *Jens Steen Sehesteds digtning 1. Tekster*, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2011.
- Tragica 1657: Ebba Hjorth & Marita Akhøj Nielsen (udg.): *Tragica (1657)*, København: Universitets-Jubilæets danske Samfund 1994.

Noter

1. Artiklen bygger i vidt omfang på Keld & Akhøj Nielsen 2011, Sehested 2011.
2. Med fedt gengives her og i det følgende barokkens righoldige repertoire af typografiske fremhævelser.